

## ÉJSZAKAI FELJEGYZÉSEK, 1999 (II.)

GULYÁS JÓZSEF

*Február 2.*

Tudja maga, mennyit kell simogatni, ajnározni a kertet, a veteményest, hogy most itt turkálhasson a salátáim közt? – fakadt ki egy asszony a zöldség-piacon. Milyen igaza volt! Régen tudtam, ezt is, jobban, százszor.

\*

Kupleráj, kocsmá, vásár, templom.  
Kint kutya élet, bent a szent lom.

\*

Bach, maga nyúz engem éjfélkor vagy vigasztal?

\*

(Gondolkodni a szépségről, a művésziről, a művészetiről. Mi a szépség? A szépség szomorúsága.)

\*

X. Y.-ről: Ő is olyan ember volt, aki mindig, minden rendszerben fent úszik, a tetején, mint vízen a száraz kutyaszar.

\*

Barátja, egy távoli, Y. X. úgyszintén, de plusz: olyan volt, akire azt lehet mondani, hogy mindent tud, amit nem érdemes tudni, ami nélkül mindenki jól megvan.

\*

Garai, ex-újságíró (aki a meggazdagodást tűzte ki új főcélnek maga elé): „Minél több van, annál több kellene, közben egyre szegényebb vagyok”, mondja szinte egy új, aktuális aforizmát alkotva.

(Magyarázva: Megvan a kívánt összeg, de most már komolyabb lakásra gondolnak [odaát], mint eddig, s mivel minden megy a spórbá, egyre szegényebbek, vagyis kevesebbet költhetnek.)

\*

Akik ártatlanul, tisztán halnak meg, azok majd örökké báni fogják, mindent bánva gondolnak vissza . . . és szomorúan emlékeznek.

\*

A jót nehéz itt hagyni. De a rosszat tán még nehezebb. Vagy szomorúbb? (Hogy értem ezt, fejtegetni, magyarázni. Esetleg, olvasó, kapard össze te magad, van itt miből; tekints körül. Vagy csinálj, amit akarsz.)

\*

Örök életemben, nem hazudok, mindig rossz ember akartam lenni, mert láttam, hogy a rossz hogy érvényesül. Mindig, és milyen szomorú, hogy többször sikerült, mint nem.

\*

Két öreg a ház előtti kispadon. Beszélgetünk. A többi közt:  
– Mikor határozták el, hogy bejönnek a pusztáról?  
– Régen . . . még idejében, csak látja, mire beértünk – mondja az ember – már este lett, a gyerekek elszéledtek. Indulhatnánk vissza . . .

\*

A Kossuth rádióban egy idős falusi asszony, paraszt, a riporternek:  
– Tudja mi hiányzik legjobban itt nálunk a faluban? *Erdő* meg *szeretet*.  
Nincs szeretet az embereken . . .

\*

*Február 5.*

Heuréka! Eszembe jutott! Ferenc Jóska bá, a vén lángész, a Ferdinánd trónörökös ellen elkövetett szarajevói merénylet miatt, mindent jól megfontolva és meggondolva, hadat üzent Szerbiának. Verés, büntetés céljából. Ebből keletkezett aztán, tudjuk, az I. világháború, az ún. Nagy Háború . . .

Valamelyik nap Clinton, szintén lángész, csak ifjabb, hasonló terrorcselekedetet torolt meg Afganisztánban, jól megbombázta itt-ott, ahol szerinte a terroristák vannak. Ezt akartam itt, ide feljegyezni, de amíg a fürdőszobából a konyhába értem, ahol általában tartózkodom, lakom így télidőben, kiment a fejemből. Ma Herczeg Ferenc *Harcok és harcosok* könyvének *Károlyi Mihály és az igazság* című fejezetét olvasva, nagy mérgelődés közepette, eszembe jutott . . . Ahogy Herczeg Ferenc Károlyi Mihályról ír, ez a vén hülye, gazember Herczeg Ferenc, hát az felülmúl minden elképzelhető gonosz ostobaságot!

Emlékszem, Tormay Cecile *Bujdosó* könyvében hasonló úri magyar átkokat szór Károlyi fejére.

Róla se tudnék mást mondani, mint Herczeg Ferencről.

\*

*Február 8.*

Veres Péterről ma: megtagadni nem tudják, szeretni nem merik.  
Igazi nagy paraszt próféta volt, szocialista próféta!

\*

Veres Péter! Én is hívő ember vagyok, mint a vallásos, aki az inkvizíció után is keresztény maradt, én meg szocialista, ami és ahogy történt, minden ellenére.

\*

Adyt ma Sík Sándor (például imakönyv-szerkesztő) szemével és eszével nézik, mérik odaát kis magyar honomban, vonom le csendesesen . . . (Olvasom Sík Sándor *Gárdonyi, Ady, Prohászka* című könyvét. Ha-ha-ha, Ady és Prohászka, ha-ha-ha.)

\*

Amit ezek csinálnak, ahhoz nemhogy nagy számokat nem kell elővenni, ha számokkal akarunk operálni, de kicsiket se, mert, ismétlem, amit ezek csinálnak, az a nullával is mérhető.

\*

Hagyja, hagyja csak, ne piszkálja a mai Magyarország Veres Pétert, illetve az országnak az a része, amelyik kint van a vízből (az úszó jégtábla példa), az a 4-5 százalék, amelyik egy kerekasztal vitatkozó, ma ritkán magyar fej szerint a Kádár-korszakot nem tudta elviselni. Megmondom: én sem tudtam volna és *nem is viseltem el*, csak nem úgy, mint ezek, nem úri-polgári, nem elvi, szögesen ellenkező, hanem szocialista alapon állva nem tudtam elviselni, és nem is viseltem el, mint pl. Nagy Lajos, Veres Péter, Illyés Gyula, még Illyés Gyula is, higgyen Csoóri Sándor amit akar, aztán Örkény István, az ő Örkényük (már honnan! – most hallgattam egy rádiós önvallomását) – én magam is máshogy gondoltam, de – a többi, a nagyobb, most víz alatt levő, víz alá került, víz alá nyomott rész nekik nem volt fontos? Hát nem! Őket az egyáltalán nem érdekelte. Csak a maguk baja. Eddig a szabadság (ma „demokrácia” néven záporosóként hulló és mindent eláztató) fogalmát érintettem, de menjünk egy kicsit tovább: mi van a többi, elkerülhetetlenül hozzá tartozó fogalmakkal, urambocsá!, mint egyenlőség, testvériség? És – nehogy vérpadra kerüljek (noha tudjuk, odavaló vagyok) – ezek a szavak nemcsak a nagy francia forradalom, hanem – nem kérek feloldozást, de szolgáljon a mentségemre – éppúgy a Biblia szent jelszavai, még a katolikus ideológia szerint is, igen tisztelt uraim.

(Hogy kint vannak a vízből!)

Végül még annyit: szerintem a gyönyörű francia Szabadság, Egyenlőség, Testvériség az Atya, Fiú és Szentlélek, a Hármasszentség lehozott, visszahozott, póriasított, emberi változata.

\*

Részlet Bori Imrének az 1997. február 15-én a *Magyar Szó* kulturális mellékletében, a *Kilátó*ban megjelent írásából:

„Végül hadd szóljunk Juhász Ferenc nagy, Veres Pétert, a kérdező embert ünneplő verséről, a »pici, földszintes ország« Péterében, a kősziklát emlegetve, Szent Péterre utaló módon is. Kép-szimfóniát szólaltatott meg Juhász Ferenc, és versbe foglalta az univerzumot, amelynek

középpontjában ott állnak ketten, Veres Péter és költői ön maga, miközben a magyar nyelv dicséretét zengi.

Nyilván könyveinek újraolvasása lenne a legméltóbb tisztelgés Veres Péter emléke előtt. *Állítom, az idő az ő kezére dolgozik.* (Kiemelés G. J.) Izgalmasak újraolvasott szövegei, időszerűbbek, mint megírásuk idején voltak. Érdemes a magyar paraszt-Montaigne szavaira figyelni.”

*Az idő az ő kezére dolgozik.*

Gyönyörű, merész levonás! S éppoly jövőbe látó jóslat is. Oly szép és nagy dolog ez, Borinak a Veres Péter igazába vetett hite, hogy lenyűgöz vele, és azt gondolom, sokszor le kellene írni, százszor. Sőt ki kellene dobolni!

*Az idő az ő kezére dolgozik.*

Magam is azt hiszem, vallom, és remélem. Úgy legyen!

Remélem, mondom, mert igazán csak remélni lehet. Én csak remélni tudom.

\*

Válasz Garainak és a Garaiaknak: A pénz a dolgozó nép, a szegény munkás vére. Ahol gyűlik, és tömegben áll, ott vannak, ott keresendők, azok a nép vérszívói.

\*

A „nagy” kisöreg, D. a kopasz, aki bemocskolt már néhány szűzet és világot (virág-világ), holnap, de még ma, remélem, le se szálljon addig a napocska, hullni fog . . . Ugyanaz a csorda tapossa majd bele a sárba, amelyik fölemelte, a hátára vette.

\*

Egy valakit utáltam, az urat, az úriembert – ha nem tudta vagy elfelejtette, mivel tartozik a népnek, a szegény munkásnak: életével, eszével, lelkével, ha van lelke, szellemével, jólétével, könnyű életével.

\*

Az *úr* szó bizonyára az *uralkodni* szóból keletkezett. De tőlem lehet fordítva is, megengedem, hátha valakinek úgy jobban fog tetszeni.

\*

*Február 9.*

Háromféle vers van ma, olvasó és ritka mások: rossz, rosszabb és nagyon rossz.

\*

Macska ez is, a mienk, nem irodalom – irodalmacska.

\*

Brasnyó István mint költő, szerintem soha nem emelt föl nagyobb súlyt. Nem tudom, megpróbált-e? Mint a bilderező: kisebb súlyt többször, sokszor (számtalan sokszor), ez lett, ez volt jellemző verses formája. Ipszilon például próbát tett, próbálkozott nagyobb tömeggel, és ment is neki, néha. Nála, vele más a helyzet: tehetség és erkölcs nem áll egyenlő arányban.

\*

*A négy tájra zord szürkesség futkos,  
bezárt gledicsia-bokorban  
hasadt virágmag néz magasba,  
azúrt keres leendő szép szeméhez . . .*

Nos, írt-e Ady, József Attila után valaki, Nagy Lászlón kívül, Nagy László mellett magyar költő ennél szebb és ilyen örök-aktuális sorokat?

Magyarázom vagy elég világos, netán utasítsam az érdeklődő személyt, keresse meg a feljegyzések közt az erre mutató gondolataimat, jeleket?

És a „fejlődéslíra” fogalom büszke használója itt nálunk, kritikus, vajon tudja-e, ki ez a költő?

Mert ha annyira tudja, tudni véli, milyen költő az illető – semmilyen ugye, mert harmad-, negyed-, ötödrangú valakiket, akárkiket, irkászokat helyez elébe (amin ne ámulj, történt már ilyen, megesezt mással is, jobb korban is) – akkor ismernie kell.

\*

*Február 10.*

Ami igaz, szép, érték, emberi, azt mindig valami ellen kell és lehet csak elérni, létrehozni, megcsinálni. Talán ez a *szép*. És azért, mert valami ellen, ellenére kell megszületnie.

\*

A rossz nő, mint a paré, a jót öntözni, örökké locsolni kell, akkor sem biztos, hogy megmarad, és teremni fog.

\*

Az élet és minden, minden a véletlen, csak a Véletlen játéka, annak a játéka . . . Így történt meg, hogy a Híd irodalmi díjat én kaptam ezúttal, ebbe az elképzelésbe tartozik. Hogy eddig nem sikerült kapnom, az viszont e véletlent látszik tagadni. Vagy annyira szerencsétlen volnék, mint egy örökös sorsjegy-játékos?

\*

A *Csak ember vagyok* című első könyvem végére ceruzával oda van karmolva: Olyan ez a kötetem, mint egy serdülőkor idei spontán éjszakai magömlés . . .

\*

*Vers, 1980.* Ebben a versben, könyv-versnek is mondhatom, úgy látom, minden benne van, és ennek a mindennek az ellenkezője, az ellentéte is.

\*

*Február 16.*

Úgy élj, hogy tisztának ítéljenek, ítélhessenek meg holnap. Ne úgy, miként ezek ítélik meg a tegnapiakat és holnap ezeket az utánuk következők. Ki fogja majd őket emberszámba venni, embernek nevezni, a Friderikusz Sándorokat? Talán úgy kell élni? Nem úgy kell, mégis hányan úgy élnek.

Mint az undorító, pimasz légyek, nem törődnek ezek az ősszel.

\*

Elázott, teljesen elázott, mászkos lett odaát az egész magyar beszéd . . . selymes, pösze, sziszegő, nyávogó, orrból, torokból jön, rikácsoló „á”-kat kiált, csérog, károg – gyötrő, elviselhetetlen a médiában: tévé. rádió.

Különösen, de nem kizárólag a nők, a „hölgyek” – mert ma minden nő hölgy – a gyermek- és kislány-utánzó nők cukrozzák, nyálazzák, teszik emélyítővé a szót, a beszédet.

\*

Éjfél után úgy másfél óras mély alvás után felébredek, kipattan a szemem s úgy érzem, soha többet nem fogok elaludni, olyan tiszta a fejem . . . 2, 3, 4 órás álmatlan forgolódás után eszembe jut, hogy be kellene dugnom a fülem a német füldugóval. De hisz csend van, hallom, óriási.

Ó, nem a külső lármától, hanem a belső hangoktól kellene megszabadulnom . . .

\*

*Február 21.*

Elmúlt a veszély, kijöttek, előbújtak a patkányok . . . Kimásztak a kövek alól, a savanyú odukból, lyukakból, kibújtak a deszkák csínjai közül a férgék. „Kiteleltek.” Minden újra teljes sebességre kapcsol, de különösen a rossz: a csalók, a hazugok, a dobverők, a papagájtartók, hangos szomszédok és minden, egész a láthatár aljáig, ameddig a szem ellát és azon túl . . . Az éjjel-nappal ünneplők, a gyalogjárdán motorozók, a leveshamisítók, a nagyszájúak, a mindig egyforma, tarlós szakállt viselők, a napszemüveget homlokra és feljebb, a fejtetőre toló, disznóként megdrótozott, sötét alakok, a karba tett kézzel sétálók, a barom módra kérődzők, a szárgumis, bűdös rágcsálók (mint Jóska a szalonnabőrt), a saltermögi flegma vagy orcátlanul kedves, a vállát vonogató, hazug hivatalnokhad, a százegy gyűrűs női ujjak gazdái, a rossz kenyeret sütők, újra a nagyszájúak, velük szemben, de mellettük a rosszul nevelt jók, a jól nevelt rosszak, a vallási ütődöttek, az áltudományokban, mint a moslékosvödörben könyékig járók, a tévék, rádiók moslékjában is, van ilyen (a média maga ez a moslék), a rádióbömböltetők, éjjélkor is, az egymás mellett hajtó biciklisek, rágó és papucs – világunk egész flórája és faunája, elszabadulva, gazdátlanul . . .

Ó, Brehm! Ó, Linné!

\*

Amerika mindig hátsó gondolatokkal indul valahová, különösen segíteni. Mindig mást mond, mint amit gondol.

\*



*Február 28.*

A NATO-nak Magyarország, meg majd a többi, válják egészségére!  
De Magyarországnak is a NATO!

\*

Mindig az a „legstramabb fickó”, vagyis állam és rendszer a világon  
– ez örökké így volt –, amelyekhez Magyarország épp tartozik!

\*

*Március 10.*

Magyarország az utolsó csatlós? kérdezi egy könyvcím. Nem. Az volt.  
Most az első. Mindenkinek példát mutat, szokása szerint, hogyan is kell  
azt csinálni . . . utat a pokolba. Aztán meg sír Trianon miatt. Ne sírjon,  
csak ne sírjon, maga keresi és csinálja Trianonjait.

\*

*Március 18.*

Václav Klausz: Cseh politikus (?). Abszolút pontosan fogalmaz a mai  
európai törekvésekről. Üres Európa-fogalom, mondja (igaz). Havelt  
eltévedt embernek tartja.

\*

Emesének, aki valami „léleksebészet”-féle iskolát vagy tanfolyamot  
járt Budapesten: Ez is az egyik szép nagy újkori hazugság, akár a sok  
száz többi. Feneketlen mocsár, amelybe ártatlanok ezreit taszítják bele,  
merítik el aljas vén gazemberek és ifjú ostobák.

\*

*Március 19.*

Nagyon rossz, néha számomra is olvashatatlan a kézírásom. Később  
rájövök, mi lehet az oka: ez a háborús helyzet, a közeledő bombázások.  
Így jelentkezik, a kézírásomban is megjelenik, kimutatható a közeledő  
háború.

\*

*Március 20.*

Érdekes maga: egyszer ezt mondja magáról, máskor meg azt, vagyis  
pont az ellenkezőjét. Nekem ez magas, nem tudok rajta elmenni, csak  
ha leteszem a földre, akkor. Hogy lehet egyszer bűnös, máskor meg  
ártatlan valaki? Mi az igazság?

Nem érti? Pedig nem szentírás ez. Nézze csak: ha a jókra gondolok, mert vannak, ellentétben a közhittel, akkor én végtelenül rossznak érzem magamat; elvetemült, gonosz emberek közt viszont, mert vannak ugye szintén, a közhittel ellentétben, néha jönak és tisztának. Most már érti? Ez az igazság ebben a kérdésben.

\*

### *Március 21.*

Magyarország ma, Magyarország holnap, mondják a tévéműsor-címek. Hát arra kíváncsi lennék a magyar holnapra. A jelent ismerjük, már aki ismeri, ismerni akarja. De a holnap? Igaz, nem kell hozzá sok ész, hogy a mai politikát ismerve, levonjunk egy szépséges nagy következtetést.

\*

### *Március 24.*

Jónak, igaznak lenni, embernek, nem elég ám csak a viharos tengeren, csapkodó mennykő idején vagy NATO-bombázáskor, mondaná apám, ha élne.

\*

A háborúban is van szombat! Szombatot csapott a NATO. Ünnepnem nem támad. Hétfégre, ünnepel, mint mindenki (az ördögön kívül), tán moziba is elmegy, este fél nyolctól, megnéz egy békéről szóló vígjátékot vagy komédiát. Majd hétfőn, pihent erővel. Ha lesz még hétfő.

\*

### *Március 25.*

Három nap, három éjjel teljes sötétség lesz, mondta anyám, s mondták a falumban, az lesz a jel, hogy itt az idő, eljött a világ vége (épp aktuális, mert rögtön 2000 lesz, s a legújabb világvég-jóslat 2000-ről beszél). És akkor csak

a megszentelt gyertyák égnek . . .

Nem tudom, víz lesz-e. Most az sincs.

\*

### *Március 26.*

Emese, összevesztek, megint összevesztek az emberek, csúnyán összevesztek . . . nincs vásárfia. Nincs béke, nincs vásárfia.

(Kiskoromban, ha szüleink üres kézzel értek haza a búcsúból vagy a vásárból, azt mondták: nincs vásárfia, összevesztek az emberek, és nem lett megtartva a vásár.)

\*

Én túl messziről jöttem . . . nagyon alacsony sorból . . . Klasszikus értelemben nem voltam sose boldog, nem lehettem az. Hogy miért? Ezzel a szemmel, ilyen ésszel nem tudtam. Mondom, nem voltam, de lehet, hogy nem is nagyon akartam az lenni. Nem tudom.

De egy módon, egyetlen-egyén és csak így, az lehettem volna: az utolsó boldogtalan embernek . . .

\*

*Március 27.*

A NATO-bombázások kezdete Jugoszláviában 1999. március 24.

\*

Bolgár úr és beszélgetőtársa a Kossuthban. Bolgár úr: „. . . de az államosítás, ön is tudja, nem jobboldali jelenség.” (A beszélgető elkönyveli ezt az „igazságot”.)

Én: Csakhogy az államosítási tendencia, Bolgár úr, Bolgár urak, egyáltalán nem bal- vagy jobboldali sajátosság. Hogy miért? Egyszerű: ha a jobboldal csinálja – példa rá a fasizálódó Németország, a céljának megfelelő kisajátítási programmal – akkor az nem baloldali, hanem jobboldali államosítás, nemde Bolgár úr? Akkor hát bizonyos államosítási törekvések miért nem lehetnek jobboldaliak? Tehát, Bolgár úr, az államosítási tendencia nemcsak átkos baloldali vonás, ahogy maguk szeretnék beállítani, hinni és hitetni, hazug módon, hanem, legyen nyugodt, nagyon is éppúgy jobboldali, mint baloldali, hogy így röviden, de remélem érthető módon tisztázzuk valamelyest ezt a kérdést.

\*

*Április 3.*

A pillanatnyi helyzetről: szépek, meghatóak ezek az országszerte tereken, hidakon tartott mítingek tánccal, dobbal, muzsikával, mert azok, de csak addig, amíg természetesek, spontánok – amíg valaki meg

nem szólal, ki nem nyitja a száját. A beszéd, a szavak mindent elrontanak. Slobo! Slobo! Gusztustalan, kijózanít.

\*

A hazugok, a mindig a maguk igazát bizonygatók szeretik a nőket, a gyerekeket és az öregeket mutogatni, újság, tévé, rádió, hogy lássa a világ: íme, még őket sem kímélik, a gyenge nőket, a gyerekeket és az öregeket, tehát elvetemült gazemberek ezek, megmondtuk régen; ők a mi ellenségeink, a nép, az emberiség igazi ellenségei. Közben ugyanúgy bánnak másokkal . . . nem kímélik a gyenge nőket, a gyerekeket és az öregeket.

Ezek, ilyenek a hazug emberek.

\*

### *Április 12.*

Ki hol lakik, hanyadik emeleten, aszerint, attól függően gondolkodik mindenről, árvíz idején az árvízről, háborúban a háborúról, tehát általában . . . Major Nándor *Hullámok* című regényéből merítem ezeket a gondolatokat. Megjelenése idején olvastam. Néhány mondat naplómba is bekerült róla. Ő beszél valahol méltatlanul elfelejtett művében arról, hogy ki hol lakik, hanyadik emeleten, aszerint ítéli meg árvíz idején a helyzetet, a veszélyt. A följebb lakók például optimistábbak. És általában ez a *hely* és *helyzet* határozza meg cselekvésüket is.

Éppen a ma esti légiriadó után jut eszembe ez a kis okoskodás. Igaz, egyszer, jóval előbb, hasonló drámai események idején s okán már elmélkedtem ebben az értelemben, de nem jegyeztem föl, elmulasztottam, kiment a fejemből. Most újra felötlött. Most már leírom, nem szökik el a gondolat, mint annyiszor és annyi mostanában. Ez jutott eszembe erre a mostani „árvízre”, vagyis miránk szintén ez az észjárás érvényes: mindenki úgy gondolkodik, amilyen távolságban hullnak tőle a bombák.

(Vacsora után vagyok; volt langyosított, cukrozott tejbe aprított [fél-]száraz kenyér.)

\*

Mindenki esze, elfoglalt helye, érdeke szerint ítéli meg a háborút és minden mást maga körül, közel és távol.

\*

Milyen szomorú, hogy nem születtem gazdag családban, sajnos.

\*

„Földi ember kevéssel beéri, / vágyait ha . . .” Nem, Arany! Ha sokam volna, akkor beérném kevéssel is, de így, amikor semmim sincs!

\*

Sovány vigasz, hogy a gazdagok is meghalnak egyszer.

\*

Csak így egyszerűen, kommentár nélkül feljegyzem ma: akinek van, az nekem ne adjon . . .

\*

### *Április 13.*

Sokat gondolkoztam a kutyákon, például nem értettem, amikor a legmégesebben, a legvadabban ugattak, a szemük, a tekintetük szelídek látszott, nem borult, nem torzult el, mint az emberé szokott haragjában. Talán nem is haragudtak, amikor ugattak, mert senki se bántotta őket. Azt hiszem, tetszeni akartak gazdájuknak, kiérdemelni az enni-és innivalót, mert láttam, oda-odapislantanak rá, hogy hogy néz, helyesli-e fogaik (valóságos, de őszintétlen) ádáz csattogtatását.

\*

Egy konkrét kutyáról. Mindig az volt az érzésem, a csodás szemei okozhatták, hogy közölni akar velem valamit, de abban a pillanatban, amikor már épp sikerülne megszólalnia, hogy elkezdje, hirtelen elfelejti. Sokszor úgy láttam vagy azt képzeltem, az volt az érzésem, egy mesebeli, elvarázsolt ember ő, és most rögtön, a következő pillanatban visszaválik . . .

\*

Az arcán állandóan halavány mosoly tükröződött, de inkább valami önkéntelen, az akaratától független dolog lehetett az, szelídség, melegség, szépség, amely mélyen benne élt s lágyan, hamvasan fénylett . . . mintegy pírként vont be arcát. Amikor kajabált, akkor is olyan volt az arca. Mária, gondoltam többször, Mária . . .

\*

Muszáj lesz kicsit a hüvelyesek módjára fejtegetni a tegnap mondott, de magában aligha érthető gondolatot, hogy: akinek van, az nekem ne adjon. (Mellesleg, de nem véletlenül: evvel nem azt akarom mondani, hogy el kell tőle venni; erre nem gondolok, még nem, azaz gondolok, de még korai, inaktuális.)

Nekem az adjon – nem rólam van szó, de így jól kijön – mert igazán csak az adhat, akinek nincs . . . Én ezt nagynak, a legnagyobb nagynak, fölbecsülhetetlen nagy dolognak tartom! (Ne függjek én, vagyis senki se függjön más kénye-kedvétől.) A gazdag csak a zsebéből ad, ha ad, nem is szólva arról, hogy csak visszaad, visszaadja – tehát lényegében nem ad; ez az, ami könnyű – amit elvett, elrabolt vagy elfogadott attól, aki a szegény dolgozó embert kirabolta vagy az államtól kapta ilyen díj, olyan jutalom formájában.

\*

Eliot. *Hamvazószerda*. Olvasom, újra, sokára. (Vas István)

Bizony most törpül el minden más akkori költészet, szinte minden más, ennél, evvel az Eliot-verssel.

És ahogy indítja: Mint Mozart a g-moll, a *Nagy g-moll szimfóniáját*, melyre anyám – csoda volt, világcsoa – fölemelte a fejét . . .

*Mert nem remélem, hogy visszatérhetek,  
mert nem remélek,  
mert nincs bennem remény . . .*

Ez a moll hang, hangnem, talán h-moll, még szomorúbb, mint a g. Beethoven az öngyilkosok hangnemének tartotta, soha nem szerzett ebben a tónusban, ennek ellenére milyen!

(Csak tudnék én pár olyan verset írni, amelyen szép, csodálatos szép, gyönyörű a felcsendülő *Nagy g-moll szimfónia*, az eleje, s aztán tovább és a vissza-visszatérő, már nem teljesen azonos, kissé variált örült szép kezdés. Csak tudnék én . . . semmit se bánnék, talán az életet se. Szükség is lenne rá, kellene, kelleni fog majd, mert *ahhoz* valami szédítő nagy dolog kell, máshogy nem tudom . . . Aki ilyet ír, Mozart, Eliot, most ők, az talán meg tud halni, talán meg, könnyebben. Mert másképp nem tudom, lehet-e, és hogy lehet.)

Tovább, e kisebb kötetének már túl a háromnegyed részén, hűlőfélben, meg kissé lezabálva belőle: Rimbaud-hoz képest, egy teljesebb emberképhez ez a költészet – mert Rimbaud (e hihetetlenül csodás jelenség, a „kölyök Shakespeare” – akit szerintem a forradalom, a párizsi kommün lelkesített, az adta hitét, erejét tehetségéhez, és annak bukása törte le, okozta kiábrándulását), valamint ebben is benne foglaltatik – más, vagyis Eliot hanyatlást jelent Rimbaud-hoz, a rimbaud-i teljesebb élet- és ember-képhez. Más irányzat is azonban (ami végső soron nem számít, nem vehető bele), lehet szeretni, igazán, biztos, ki hogyan és miért. Én szeretem, de másra esküszöm.

Szeretem tehát, mégis így muszáj kifejeznem magamat: akié igazából, csak nyugodtan szopogassa.

Még tovább araszolva (csak így lehet haladni benne), sajnos azt kell mondanom: nem érdemes azért olyan jól tudni ezeket a hiábavaló és haszontalan dolgokat, mert akárhogy nézem, forгатom, sok hiábavalóság és haszontalan limlom, felesleges található a költészetében.

Eliotnak például fogalma sincs a társadalom legkisebb mértékben sem igazságos rendjéről, felépítése abszurd szociális stb. voltáról, mint . . . (kit mondjak hirtelen és ne magyart? . . . legyen egy angol, hazájabeli, Shelley, és lásd rögtön a *Dal – Anglia férfiaihoz* című versét a fordító Kosztolányi kétkötetes *Idegen költők antológiájában*), tehát mint volt Shelleynek, s amíg az emberi lét titkainak sejtelve, a lét abszurditása Eliotnak szinte a kisujjában van, és óriási tehetsége annak újszerű kifejezéséhez, addig fogalma, halvány fogalma sincs a társadalom abszurd emberi és szociális voltáról.

A Nobel-díj engem hidegen hagy. Más a véleményem róla. Nem értéket mér, mert olyan nincs, hogy azt mérjen. De akinek adják, biztos megérdemli, Eliot is megérdemelte, nagyon, sokan megérdemelték, megérdemlik és megérdemelték volna, de tudjuk, nincs annyi Nobel-díj. Viszont kaphatná mindig éppúgy egy ötödik is.

\*

### *Április 14.*

Pilinszky János és Nemes Nagy – nem múlik el nap, hogy ne említenék meg őket a tévében, rádióban (magyar újságot alig látok, a *Magyar Napló*t kivéve, de az nem számít). Az az érzésem, mintha megakadt

volna a lemez, a magyar irodalmi (agy-)lemez. Egyoldalúság, topogás, bizonytalanság, furcsa válogatás, ráncos esztétika, ernyedte agyvelők – ez uralkodik az egész magyar irodalomkritika vonalán.

\*

Mintha apró, nagyon szálkás halat ennék, hozzá háromnaposat . . . Orbán Ottó régi köteteit olvasom, újra, hosszú idő után megint. Régen jobbak voltak, állapítom meg, jobbnak tűntek nekem ezek az Orbán-versek. Jobbnak, sokkal többnek gondoltam őket, Orbán előrébb való, feljebb álló költőnek élt bennem.

Mit mondasz, nem kellett volna újra elolvasnom a verseit?

Nem tudom, talán jövőre, lehet, hogy jövőre majd jobbak lesznek.

\*

Sajnos egy, egyetlen valamit érő sort sem találok a mai élő magyar költészetben.

Roszbabb, mint a 19. század végi . . .

Ebből, merem állítani, semmi, az égvilágon semmi nem kerül, nem kerülhet át, nem szabad, hogy átkerüljön az előttünk álló új évszázadot, sőt ezredet nyitó ajtó küszöbén – a küszöb alatti besurranást akadályozva pedig, „doromboló”, résen kell lenni. Itt vesz, itt kell hogy vesszen ebben a században . . . és lassan felivódik a semmibe, a Nagy Avas kezéből a takarító feledés kezébe kerülve . . . S ha netántán lassú ez az elmúlás, a feledés folyamata, mondja G. J., majd mi segítünk ezen egy kicsit, meggyorsítjuk, lódítva rajta erőteljes lökéssel egyet-kettőt. És ne bízzunk mindent az időre. Jó, tudjuk, az idő nagy úr, mégis, ha igaz is, nem mindig tetszik és felel meg rendező munkája, azonkívül, mint mondtam, lassú, szuszmogós is. Szóval ne bízzunk mindent rá, amit elvégezhetünk, végezzük el mi magunk. Mindettől függetlenül, de másért is, például, mert – nem tehetek róla, ilyen vagyok – nem ülhetek ölbe tett kézzel . . . borzasztóan szeretek mindenbe beleavatkozni, mindenbe szeretem beleártani magam, még az idő dolgába is, sőt abba leginkább . . .

Ritornell és magyarázat: Itt vesz, itt kell hogy vesszen . . . Azonban: tényszerűen még folytatódik, sokáig folytatódni fog, akkor is, amikor már lényegében régen véget ér, kimúlt, mint emlékszünk, de a ma is



működő szürrealizmus, létezik, mint akadémiai elv és nívó, a jugoszláv festészetben például, üresen, élettelenül . . .

\*

*Április 15-e, este 10 óra.*

Bemutatkozott a NATO, itt nálunk is, Szabadkán. Hát mi is sorra kerülünk. Három bomba vagy rakéta hullt a város északkeleti részére. Ahova estek, ott már sírnak vagy a föld sír csak, de az se kevés . . . Fáj, hogy magyar vagyok, mert a fajtám részese ennek, ami itt most történik, ennek a nagy bűnnek. Ezt nem hittem volna soha! Tudom, a pokolba kerülünk mindnyájan, Dante, de kell lenni a pokolnál százszor pokolibb pokolnak, ahova ezek kerülnek. Szeretném hinni, hogy van valaki, aki írja bűneinket, jegyzi, számon tartja valamennyit, és egy napon felolvastatik a lista, szeretném, ó, mennyire szeretném! Ezek szentül megvannak győződve, hogy Isten küldöttei, hogy a NATO szent misszió, amely megtorolja az emberiség ellen elkövetett gázságokat. Clinton templomba járó ember, mindenki tudja, aki akarja, imádkozik vasárnap délelőttönként (vagy csak a szája jár?). Ugyan mit mondhat annak a magasságos magas úristennek?

Clinton és a többiek, róluk beszélnek, de magától értetődő, hogy a mieinkkel, a nem templomba járókkal együtt.

Itt most a NATO követ el soha el nem évülő, Hágába utaló bűnöket.

Ehhez egyrészt nagy önhietség, bátorság és fölényes erőtudat kell (tán most szedik össze a javát?), másrészt valódi örültség. Úgy látszik, mindig akad a világon egy-két hibbant, veszett, igazi háborodott. Ezek is Hágába valók! És nemcsak M. D. P., ahogy felénk hiszik, hanem sorban szinte az egész ábécé.

\*

Hogy mit kell átélni annak, aki ma Jugoszláviában él! Csak három nap, nem, csak egy órát érezni az, aki ezt csinálja, biztos megátkozni – önmagát. „Csak egy éjszakára . . .” lennének itt!

\*

*Április 24.*

Szól a sziréna. Pontosak, ó, milyen pontosak a NATO-ék, beállíthatnám, hozzájuk igazíthatnám csellengő órám.

\*

Az órákig felettünk le-föl cirkáló bombázók örületbe kergetnek bennünket. Ezt nevezi a modern stratégia lélektani hadviselésnek.

\*

Gyógyít a magyar gondolat?  
Nem, azt kell gyógyítani!

\*

*Április 26.*

Nem megyek többet Magyarországra!

Tán nem is kell. Lehet, hogy az jön ide, mondja X. nevetve, de igen komolyan.

\*

*Május 2.*

Giczy György, a Keresztény Demokrata Néppárt elnöke nyilatkozatát közli a Kossuth rádió. Meg kell mondanom, sose kedveltem túl Giczy Györgyöt keresztény alapokon álló társadalmi nézeteiért, de a mai, vasárnapi vagy csak ma, vasárnap a Kossuthban közölt véleménye a Jugoszlávia elleni NATO-támadásról, helyesebben az ellene folytatott ostoba pusztító háborúról mindent feledtet velem. Nagyon igaz, pontos és őszinte, eddig a legigazabb, legpontosabb és legőszintébb magyar vélemény erről a gaztetről. Minden szavával tökéletesen egyetértek. Az angolszász (világ-)hegemónia megteremtése – ez a véleménye erről a háborúról. Ennek egyik epizódja, de nagyon fontos epizódja folyik itt most, ebben a térségben, a mi környezetünkben, teszem én hozzá. Soha, még álomban se mertem volna gondolni, hogy ő, Giczy György lesz, aki majd ezt így, ilyen okosan, bátran és őszintén, kertelés nélkül adja a világ tudtára. Nyílt levelet kellene hozzá intézнем a *Családi Kör* hasábjain. Torok Csaba barátom biztos közölné. Szóval csodálkozom rajta, és csodálattal gondolok rá. Angolszász uralomról, világhegemóniai

törekvésekről beszél – halovány, ámde magyar segédlettel, a fajtám és nemzetem segédletével, mondom én hozzátéve. Az etnikai problémákat, mondja, sehol a világon nem így oldják meg, Angliában és Amerikában sem. Belfastban például nem bombáz a NATO, vagyis Anglia. Nem a kosovói albánok sorsa érdekli, hanem a fegyveres erőpróba, erejének és képességének a fitogtatása, ez az igazi célja. A világ sakkban-tartása, mondom én, pressziógyakorlás, erélyesen tudtára kívánja adni a világnak, hogy ki az úr a háznál, ki parancsol ma.

\*

Az ember – most csak őt, vagyis hát magunkat veszem – úgy gondolom, az Élettel közösen hozta létre önmagát. A dolog legelején, mármint világra-jötténél még nem bizonyos, hogy „jelen volt”. A születésénél nem bábáskodott, az e körüli munkákban talán még nem vett részt, nem volt benne kanala, de a későbbi, vele összefüggő dolgokban, mint ma is, annál inkább. Az ember hát egyedül van, egymaga, magára van hagyatva, magára utalt s egyszer *így*, máskor *másképp* rendezi sorsát, intézi dolgait.

Egyedül vagyunk, minden ellenére egyedül, plébános úr, sajnós. (De nem mi magyarok, ahogy Surányi Miklós öcsekélysége nagy magyarságban gondolta.) Igen, egyedül vagyunk, plébános úr. Lehet, hogy maguk nem, de mi emberi, földi eredetű, sőt talán öneredetű lények igen.

Tovább szűkítve – és ez már kevésbé tagadható, nyilvánvalóbb színezetű valamennyiünk számára, tudjuk – egyedül van az egyes ember, az egyed is végső soron, plébános úr.

(És megint kezdődik, jaj, újra kezdetét veszi folytatódva a balgaság, a vallási illúzió és képzelgés elleni munka, a küzdelem, a szomorú és hiábavaló?)

Öreg ember vagyok már, de úgy látszik, még nem elég öreg ahhoz, hogy – mint oly sokan ateisták, ember-hívők életük alkonyán – Istenről kezdjek el gondolkodni. Nem tudom, hogyan fog alakulni, de remélem, végül nem kell majd „Istenhez hanyatló árnyék”-ként, magamhoz nem méltó módon fejeznem be.

\*

*Május 3.*

Tisztességes munka nem jár igazi haszonnal. Nézd meg a ma újra titkos, titkolt, dugdosott fizetési listát, és megtudod, ki nem végez tisztességes munkát.

\*

Az üzlet maga piszkos, de van benne, lehet valami tisztességes, lehet, az úgynevezett „üzleti tisztesség”.

\*

Vijjog a sziréna. Amikor rákezd, megrettenek, összerándulok. Torkig vagyok már evvel a rémítő hanggal. Muzsika kellene, Bach, Beethoven, gyermekkórusok, ó, a mennyei szép gyermekkórusok. Talán így – ha másképp már nem lehet –, sziréna, gyermekkórus, sziréna, gyermekkórus. Hátha nem halmozódna föl bennem a rettegés. De nincs áram. A gyermekkórushoz áram is kell.

\*

Te mindent tudsz, mondom valakinek, nem akar ki, hát azt mondd meg, fizetek egy italt, ha megmondod, mi lesz holnap?

Azt még az Isten se tudja, nemhogy én.

Na, látod, mégiscsak informált ember vagy te!

\*

A fényt eddig, oly régóta, természetesnek tartottuk. Nem kellett volna! Így elfordulni a kiszámíthatatlan, természetes körülményektől! Ahogy hallom, a Nap sem ég örökké.

\*

Kint csivitelnek a madarak (hiszen tavasz van, május), de valahogy nem úgy, ahogy szoktak, nem olyan önfeledten. Aztán csend, hallgatónak, gondolkoznak. Látom, nem értik, mi történik körülöttük.

\*

Verset csak akkor lehetne jól írni, gondolom, ha valahogy vissza tudnánk kanyarodni az ifjúsághoz, ifjúságunkhoz. És noha saját két szemünkkel látjuk, hogy minden lehetetlen lehetséges, erre azért ne számítsunk. Akkor hát mi legyen? Írjunk még, vagy ne írjunk?

Mert mi ez a rengeteg sok, kocsideréknyi papír? Sok, de elég-e?  
 Akkor kellett volna jobban megfogni az irodalom nyelét, még fiatalon . . .

\*

Mintha rozsmaringot vacsoráztam volna, olyan a szám íze ezen a kora hajnalon. Egyre kóstolgotom. Nem tudom, mi ez. Már vagy tizenhétedszer kelek, ugrok fel – és ez a felugrás a fényes reggelbe torkollik –, hogy megszikrázó elmém, valami által megpiszkált agyam szikráit feljegyezzem. Táncsak nem az ihlet kapott el annyi száraz idők után: eső, záporosó? Lesz-e jégverés? Valamikor azt imádtam. És ma is, mint régen kint a földeken. Azt imádom, mint régen, a jégesőt, a jégveréses időket. Nem tudom, ma lesz-e? Mert az volna az igazi.

\*

Ködös fogalom. Abban még Csurka Istvánnak is igazat lehet adni, hogy Magyarország nem elég demokratikus állam, de hogy mi a demokrácia, azt viszont már nemhogy ő, de nála sokkal okosabbak se tudják. Demokrácia, demokrácia, halljuk lépten-nyomon. Könnyű azt mondani. Bizony olcsón, sőt ingyen lehet azt hinni s ész nélkül hajtogatni.

\*

#### *Május 4.*

Nincs víz. Nemrégén még rengeteg volt belőle. Jutott arra is, hogy a szomszédok rádiós hangoskodását csapolt vízzel „oltsam”.

\*

Hogy én ezt vagy azt hogy írom le, abból nekem sem Utasi, sem Tomán, sőt az akadémia, de még az a most újra megtalált nagyon jó úristen sem parancsol. Mint mindent, ezt is magam döntöm el.

Hogy Tomán Lászlót minek említem, azt kérdezed? Nem kellene, tudom, méltatlan rá, még negatív szerepben is, de a Forum Kiadónál szerkesztett engem, ha jól emlékszem, nem is egyszer. És hangos volt, mint egy káplár, mindig táncolt, rettentően ugrált, pattogott az okosságától. Különösen stiláris szempontok rángatták a szerző orra előtt.\* Hangja volt, de elve nem. Neki sem. Egyszer azt mondta, szegényt nem ismerve azt merte mondani, hogy átallotta kijelenteni szegény ember,

hogy ő még Bori Imréné, a recenzió írójánál is szigorúbban ítéli meg a kéziratot, verseimet.

Bori Imréné! Ő?

És az én verseimet?

*(Folytatása novemberi számunkban)*

- *Stiláris szempont – a megtévesztő figura! Ez volt az a mindig kéznél levő s a negatív vagy annak ítél politikai tartalmú kézirat, szövegrész elintézésére szolgáló, arra használt, az írói megtévesztő, megtéveszteni akaró szerkesztői módszer. Semmilyen politikai lötyögést nem engedtek meg. Tomán sem. De volt, aki saját érdekből, benyulás céljából túldobta még a normát is, buzgóbb volt másoknál. Ahogy én 1959-ben abban a hírhedté vált interjúban mondtam, hogy „Sokszor esztétikai szempontból bírálnak és politikai okból nem közölnek”. Ezekről még majd szólni kívánok. Itt mellékesen: a Magyar Szó akkori fő- és felelős szerkesztőjének, Vébel Lajosnak, azt hiszem, élete legnagyobb tette, de azoknak az időknek is nagy, egyik legnagyobb „irodalmi” eseménye volt annak az interjúnak a közlése, megjelenése.*